

JOLANTA ŚLĘZAK-GOTKOWSKA

*Centrum Badań nad Polonią i Polakami na Świecie
Uniwersytet Rzeszowski*

PROBLEMATYKA POLAKÓW KRAJÓW BYŁEGO ZSRR W ZBIORACH I PROJEKTACH CENTRUM BADAŃ NAD POLONIĄ I POLAKAMI NA ŚWIECIE UNIwersYTETU RZESZOWSKIEGO

Słowa kluczowe: Polonia, kultura, materiały archiwalne, folklor, Uniwersytet Rzeszowski

1. Wprowadzenie. 2. Zbiory archiwalne Centrum Badań nad Polonią i Polakami na Świecie.
3. Dokumentacja festiwalowa polonijnych grup artystycznych. 4. Konkluzja. 5. Aneks

1. WPROWADZENIE

Centrum Badań nad Polonią i Polakami na Świecie Uniwersytetu Rzeszowskiego (CBnPiPnŚ UR, dalej Centrum) zostało powołane do życia na mocy uchwały Senatu Uniwersytetu Rzeszowskiego z 24 kwietnia 2014 r. Jest jednostką, której działalność profilowana jest w dwóch kierunkach: naukowo-badawczym oraz archiwalno-informacyjnym. W zakresie prac naukowo-badawczych do zadań Centrum należy zaliczyć inicjowanie i prowadzenie badań nad historią i współczesnością środowisk polskich i polonijnych na świecie zarówno w ramach węższych specjalizacji, jak i w ujęciu interdyscyplinarnym – w różnych dziedzinach nauk humanistycznych i społecznych. Odnośnie do aktywności archiwalno-informacyjnej, Centrum koncentruje się na pozyskiwaniu, archiwizacji i udostępnianiu materiałów wytworzonych w wyniku działalności prowadzonej przez polsko-polonijne organizacje, instytucje, stowarzyszenia, grupy twórcze etc., a także przez struktury, które prowadzą działalność w zakresie wspierania środowisk polskich za granicami kraju.

Niniejsza publikacja ma charakter informacyjny i stanowi swego rodzaju przewodnik po zbiorach Centrum dla badaczy zainteresowanych funkcjonowaniem środowisk polsko-polonijnych w krajach byłego Związku Radzieckiego. Jej celem jest prezentacja zasobów powiązanych z powyższą problematyką oraz ukazanie perspektyw ich dalszego rozwoju. Składa się ona z dwóch części. W pierwszej przedstawiono charakterystykę zasobu archiwalnego. W drugiej omówione zo-

stały realizowane przez jednostkę przedsięwzięcia związane z Polonią w krajach byłego ZSRR, zmierzające do możliwie wieloaspektowego udokumentowania jej aktywności.

2. ZBIORY ARCHIWALNE CENTRUM BADAŃ NAD POLONIĄ I POLAKAMI NA ŚWIECIE

Na zbiory archiwalne Centrum składają się materiały przekazane w depozyt przez Rzeszowski Oddział Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” oraz prywatne zbiory ofiarowane przez prof. UR dr hab. Andrzeja Bonusiaka. Archiwalia mają wyjątkowy charakter. Jest to bowiem dokumentacja wytworzona w toku przygotowań i realizacji Światowych Festiwali Polonijnych Zespołów Folklorystycznych (ŚFPZF), odbywających się w Rzeszowie od 1969 r. po dzień dzisiejszy oraz Polonijnych Festiwali Dziecięcych Zespołów Folklorystycznych (PFDZF), organizowanych w Iwoniczu-Zdroju od 1992 r. Kolekcja ta obejmuje 530 jednostek archiwalnych, materiały audiowizualne, fotografie, druki wielkoformatowe, druki ulotne, czasopiśma polonijne. Znajdują się wśród nich materiały do dziejów około 140 polonijnych zespołów artystycznych, działających obecnie i w przeszłości w Ameryce Północnej (blisko 50 zespołów ze Stanów Zjednoczonych i Kanady), Ameryce Południowej (3 zespoły z Brazylii), Australii (1 zespół), Europie (około 85 zespołów z 19 krajów). Na materiały te składają się wycinki prasowe, ankiety, plakaty, fotografie, notki o zespołach, druki ulotne, wydawnictwa własne Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” oraz samych zespołów polonijnych. Zbiory te cechują się dobrym stanem zachowania. Zostały one wstępnie uporządkowane przez Centrum Dokumentacji Polonijnego Ruchu Artystycznego¹. Sformowano z nich 7 zespołów archiwalnych: Centrum Dokumentacji Polonijnego Ruchu Artystycznego, Światowe Festiwale Polonijnych Zespołów Folklorystycznych, Polonijne Festiwale Dziecięcych Zespołów Folklorystycznych, Polonijne Zespoły Artystyczne, Polonia i Polacy z Zagranicy, Nośniki analogowe, Materiały wielkoformatowe². W toku studiów wstępnych stwierdzono, że w trakcie porządkowania zbiorów naruszona została zasada proveniencji, toteż zgromadzone w Centrum materiały wymagają profesjonalnego opracowania archiwalnego oraz przygotowania pomocy archiwalnych.

Kolekcja prasy łącznie obejmuje 57 tytułów, z czego 19 stanowią periodyki wydawane przez środowiska polsko-polonijne w pięciu krajach byłego Związku Radzieckiego: Białorusi (3 tytuły), Gruzji (1 tytuł), Litwie (4 tytuły), Rosji (3 tytuły)

¹ Centrum Dokumentacji Polonijnego Ruchu Artystycznego zostało powołane do życia i zlokalizowane w Domu Polonii w Rzeszowie w 1984 r. decyzją Prezydium Rady Naczelnej Towarzystwa „Polonia” w Warszawie z zadaniem „gromadzenia, systematyzowania i udostępniania zainteresowanym wszelkiego rodzaju dokumentów i materiałów obrazujących rozwój polonijnego amatorskiego ruchu artystycznego na całym świecie”, W. Ćwik, *Do naszych czytelników*, Informator Centrum Dokumentacji Polonijnego Ruchu Artystycznego (1989), 3.

² Archiwum CBnPiPnŚ UR, *Katalog materiałów Centrum Dokumentacji Polonijnego Ruchu Artystycznego*, maszynopis, 1–3.

i Ukrainie (8 tytułów). Szczegółowy wykaz zawiera tabela 1. Najbardziej kompletna jest kolekcja „Dziennika Kijowskiego”, przekazanego do zbiorów Centrum przez prof. Andrzeja Bonusiaka. Obejmuje ona niemal wszystkie wydania tego pisma z lat 1992–2009. Odnośnie do pozostałych tytułów, zasadniczo Centrum dysponuje kilkoma egzemplarzami każdego z wymienionych w tabeli 1 tytułów. Należy przy tym wskazać, że są to zazwyczaj cenne wydania. O ich wartości stanowi fakt, że niejednokrotnie są to pierwsze numery dopiero powstałych lub usamodzielniających się właśnie pism lub numery, które ukazały się w okresie doniosłych wydarzeń związanych z funkcjonowaniem społeczności polsko-polonijnych. Można tu wskazać na pierwsze numery „Magazynu Polskiego na Uchodźstwie” (wydanego w październiku 2005 r., po unieważnieniu wybranego przez VI Zjazd Związku Polaków na Białorusi, kierownictwa tej organizacji przez Ministerstwo Sprawiedliwości tego państwa; zob. Aneks, ilustracja 1³), „Kuriera Galicyjskiego” (wydawanego od sierpnia 2007 r. w Stanisławowie jako samodzielny dwutygodnik, będący kontynuacją „Z Grodu Revery” – dodatku do „Gazety Lwowskiej”, wychodzącego od października 2005 r.⁴). Na szczególną uwagę zasługują również egzemplarze czasopisma „Rodacy”, abakańskiego kwartalnika, założonego w 1997 r. przez Sergiusza Leończyka i Ludmiłę Poleżajewską, będącego od 2000 r. syberyjskim czasopismem Kongresu Polaków w Rosji, a od 2007 r. organem prasowym Federalnej Polskiej Narodowo-Kulturalnej Autonomii „Kongres Polaków w Rosji”⁵. W zbiorach Centrum znajdują się wydania tego periodyku z najwcześniejszego okresu jego funkcjonowania, tj. gdy nakład wynosił zaledwie 250 egzemplarzy (zob. Aneks, ilustracja 2).

T a b e l a 1. Czasopisma wydawane przez środowiska polsko-polonijne w krajach byłego ZSRR w zbiorach Centrum Badań nad Polonią i Polakami na Świecie UR⁶

Kraj	Tytuł	Wydania
Białoruś	„Echo Polesia”	2008, nr 1(17), 2(18);
	„Magazyn Polski na Uchodźstwie”	2005, nr 1
	„Ziemia Lidzka”	1990, nr 1
Gruzja	„Kaukaska Polonia”	2000, nr 1

³ 10 lat działalności Związku Polaków na Białorusi w warunkach nieuznawania przez władze białoruskie, 1. http://biblioteka.wspolnotapolska.org.pl/assets/uploads/wystawy/69fe6-wystawa_10lat_zpb_cala.pdf (dostęp: 18.05.2017).

⁴ Archiwum CBnPiPnŚ UR, ZD-713, Prasa Polonijna: M. Romer, *Jesteśmy szczęśliwą gazetą!*, Kurier Galicyjski (2007), 1, 1.

⁵ <http://www.rodacynasyberii.pl/teksty/1/o-nas/10/1/o-gazecie> (dostęp: 18.05.2017).

⁶ Stan na 23 maja 2017 r.

Litwa	„Kurier Wileński”	1999, nr 166; 2002, nr 4; 2005, nr 146; 2007, nr 109
	„Magazyn Wileński”	2005, nr 8
	„Nasza Gazeta”	1999, nr 33
	„Znad Wili”	1999, nr 16
Rosja	„Gazeta Petersburska”	2002, nr 1; 2003, nr 1, 2
	„Rodacy”	1998, nr 2–3; 1999, nr 5–6, 7, 8; 2000, nr 3; 2001, nr 1, 2; 2002, nr 1, 2–3, 4; 2003, nr 1, 2; 2004, nr 1, 3; 2007, nr 2, 4; 2008, nr 4
	„Wiadomości Polskie”	2004, nr 3, 4
Ukraina	„Biuletyn Federacji Organizacji Polskich na Ukrainie”	1999, nr 1; 2004, nr 5
	„Dziennik Kijowski”	1992, nr 2, 3; 1993, nr 5, 7; 1994, nr 8, 10–4, 17–19; 1995, nr – 12; 1996, nr –24; 1997, nr 1–24; 1998, nr 1–4; 1999, nr 1–24; 2000, nr –24; 2001, nr 1–24; 2002, nr 1–24; 2003, nr 1–24; 2004, nr 1–9, 11–24; 2005, nr 1–24; 2006, nr 1–24; 2007, nr 1–9, 11–24; 2008, nr 1–24; 2009, nr 1–24
	„Gazeta Lwowska”	1990, nr 1–2; 1992, nr 21; 1999, nr 15; 2003, nr 8
	„Głos Nauczyciela”	2003, nr 11–12; 2005, nr 3–4
	„Głos Podola”	1999, nr 4–5
	„Kurier Galicyjski”	2007, nr 1; 2008, nr 20
	„Kurier Stanisławowski”	19 października 2004
	„Wołanie z Wołynia. Pismo religijno-społeczne Rzymskokatolickiej Diecezji Łuckiej”	2003, nr 2, 3; 2004, nr 4; 2005, nr 2, 6; 2008, nr , 3, 5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zbiorów CBnPiPnŚ UR.

Poza pismami wydawanymi przez społeczności polsko-polonijne, w zbiorach Centrum znajdują się periodyki wydawane w kraju, a adresowane do tych środowisk. Można w nich odnaleźć treści dotyczące Polaków w krajach byłego ZSRR. Należy do nich zaliczyć „Biuletyn Krajowej Agencji Informacyjnej i Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną «Polonia»” z lat 1984 oraz 1987–1989, mający w założeniu spełniać funkcję źródła aktualnych wiadomości dla gazet polonijnych⁷. Wydawnic-

⁷ B. Nitschke, *Działalność Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” wobec polskiej emigracji w latach 1955–1970*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K: Politologia* XIX (2012) 1, 169.

two zawierało sekcję zatytułowaną *Panorama Polonii*, w której drukowano informacje związane z różnymi aspektami funkcjonowania Polaków w rozmaitych krajach. Odnośnie do Związku Radzieckiego, publikowano wiadomości dotyczące życia kulturalnego Polaków na Litwie (występy Zespołu Pieśni i Tańca „Wilia”, Polskiego Zespołu Dramatycznego, Polskiego Teatru Ludowego), nauczania języka Polskiego na Litwie, Ukrainie i Białorusi, a także formowania się polskiej organizacji w Kijowie – Polskiej Sekcji Kulturalno-Oświatowej, działającej przy Ukraińskim Towarzystwie Przyjaźni i Łączności z Narodami (zob. Aneks, ilustracja 3)⁸. Należy także wspomnieć o prasie wydawanej podczas ŚFPZF. W trakcie kolejnych edycji imprezy ukazywały się specjalne, okolicznościowe gazety: „Gazeta Festiwalowa”, „Magazyn Festiwalowy”, „Jaskółka Festiwalowa” – w różnych latach pod odmiennymi tytułami (zob. Aneks, ilustracja 4). Można w nich odnaleźć artykuły prezentujące polonijne zespoły artystyczne z Litwy i Rosji oraz wywiad z kierownikiem Zespołu „Wileńszczyzna”⁹.

3. DOKUMENTACJA FESTIWALOWA POLONIJNYCH GRUP ARTYSTYCZNYCH

Na kolekcję archiwaliów składają się przede wszystkim materiały wytworzone przy okazji organizacji kolejnych ŚFPZF i PFDZF. Obejmują one okres od 1969 r. do 2008 r., tj. od I do XIV ŚFPZF. Odnośnie do materiałów związanych z aktywnością środowisk polsko-polonijnych w krajach byłego ZSRR, pochodzą one z okresu od 1989 r. w stosunku do zespołów z Litwy i od 1993 r. w kwestii pozostałych państw. Daty te wskazują jednocześnie, kiedy formacje artystyczne z tych krajów wzięły po raz pierwszy udział w ŚFPZF, tj. odpowiednio VII i VIII.

W zbiorach Centrum znajdują się materiały do dziejów 41 zespołów artystycznych, w tym 38 zespołów wokalnie-tanecznych, 2 chórów i 1 teatru. Działają lub działały one w 6 krajach: Białorusi (7 zespołów), Kazachstanie (2 zespoły), Litwie (8 zespołów), Łotwie (2 zespoły), Rosji (7 zespołów) i Ukrainie (15 zespołów). Ich szczegółowy wykaz wraz z charakterystyką zbiorów zawiera tabela 2. W przypadku 14 grup, dotycząca ich dokumentacja powstała wyłącznie przy okazji powyższych festiwali. Natomiast w odniesieniu do 12 zespołów zachowała się wyłącznie korespondencja ze Stowarzyszeniem „Wspólnota Polska”, informacje o zespołach, fotografie, czy ich wydawnictwa własne w postaci folderów. Materiały powiązane z 15 formacjami obejmują zarówno spuściznę festiwalową, jak i wyżej wymienione źródła. Ponadto Centrum jest w posiadaniu dokumentacji przekazanej bezpośrednio przez kierowników dwóch zespołów funkcjonujących obecnie na Białorusi – „Chabry” i „Raduńskie Słowiki”.

⁸ Archiwum CBnPiPnŚ UR, ZD-713, Prasa Polonijna: Krajowa Agencja Informacyjna. Biuletyn Prasowy Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” (1987) 7, 19–20; (1988) 3, 18, 20, 15; (1989) 3, 17.

⁹ Archiwum CBnPiPnŚ UR, ZD-712, Prasa Polonijna: „*Stepowe kwiaty*” *tańczą oberka*, *Magazyn Festiwalowy* (1993), 23; „*Wilia*” i „*Wileńszczyzna*”, *Gazeta Festiwalowa* (1989), 11; *Jan Mincewicz. Kierownik artystyczny i dyrygent Zespołu „Wileńszczyzna”*, tamże, 13.

Na dokumentację festiwalową, zasadniczo co do wszystkich wskazanych zespołów, składają się karty meldunkowe, karty zgłoszenia, wykazy członków zespołów. Pozwalają one prześledzić zmiany składów tych formacji, a także poczynić ustalenia dotyczące ich liczebnego rozwoju. Na uwagę zasługują karty zgłoszeń przesyłane przez zespoły do organizatorów festiwali. Zawierają one szereg podstawowych informacji, jak nazwa zespołu i jego kierownictwo, dane teleadresowe, szczegółowe dane na temat liczby członków (w tym liczbę tancerzy, muzyków, śpiewaków oraz instrumentów wraz z ich rodzajem), proponowany repertuar. Szczególnie interesujące informacje można odnaleźć w sekcji zatytułowanej *Dodatkowe życzenia*. Zazwyczaj przedstawiciele zespołów wskazywali tu na potrzeby zapewnienia środków transportu od miejsca przekroczenia granicy. Niekiedy pojawiały się też prośby o zakwaterowanie wspólnie z konkretną formacją artystyczną z innego kraju, a nawet kontynentu, co świadczy o podtrzymywaniu znajomości i kontaktów nawiązanych podczas poprzednich edycji imprezy. Wnioskowano również (w przypadku zespołów z Litwy, Rosji i Ukrainy) o zwolnienie grupy z opłat związanych z udziałem w festiwalach, pokrycie kosztów pobytu bądź o zapewnienie strojów niezbędnych podczas koncertów. Tego rodzaju dane pozwalają zorientować się w materialnych warunkach funkcjonowania poszczególnych grup artystycznych. Ponadto dołączały one do ankiet zgłoszeniowych (lub zamieszczały w samej ankiecie) informacje dotyczące swej historii, dorobku i osiągnięć¹⁰. Wartość tych informacji jest nie do przecenienia nie tylko przez wzgląd na fakt, że pochodzą bezpośrednio od kierowników zespołów. Stanowią one istotne źródło do dziejów polonijnych grup artystycznych, o których wiedza wciąż jest ograniczona¹¹.

¹⁰ Dołączanie tego rodzaju informacji jest wymogiem organizatorów festiwali, którzy przy każdej kolejnej edycji imprezy wydają informatory, zawierające zwięzłe charakterystyki zespołów.

¹¹ Archiwum CBnPiPnŚ UR, ZD-230, III PFDZF. Ankieta zespołu zgłaszającego swój udział w III Polonijnym Festiwalu Dziecięcych Zespołów Folklorystycznych – Gaik (Rosja), bp.; ZD-130, XII ŚFPZF. Karta zgłoszenia – Zespół Tańca Ludowego „Zgoda” (Litwa), Karta zgłoszenia – „Wołgoriata” (Rosja), Karta zgłoszenia – „Koroliski” (Ukraina), bp.; ZD-110, X ŚFPZF. Karta zgłoszenia – „Pińska Szlachta” (Białoruś), Karta zgłoszenia Polski Ludowo-Folklorystyczny Zespół „Troczanie” (Litwa), bp.

Tabela 2. Polonijne zespoły artystyczne w krajach byłego ZSRR w zbiorach Centrum Badań nad Polonią i Polakami na Świecie UR¹²

Kraj	Zespół	Charakterystyka zbiorów
Białoruś	Polonijny Zespół Pieśni i Tańca „Chabry” (Grodno)	Materiały przekazane przez kierownika artystycznego zespołu, Ludmiłę Wojkiel. Zawartość: fotografie, informacja o historii zespołu, wycinki prasowe, dyplomy.
	Zespół Dziecięcy Pieśni i Tańca „Dzwoneczek” przy Oddziale ZBP w Słonimiu	Lista członków w 1997 r.
	Polonijny Folklorystyczny Zespół Pieśni i Tańca „Karolinka” (Brześć)	Materiały z XII i XII ŚFPZF (karty zgłoszeniowe, listy członków, listy meldunkowe), II i V PFDZF (listy członków, ankieta zgłoszeniowa, listy meldunkowe). Inne ¹ : fotografie, charakterystyki zespołów.
	Polski Narodowy Zespół Pieśni i Tańca „Lehici” (Grodno)	Materiały z IX, X, XI i XII ŚFPZF (listy meldunkowe, karty zgłoszenia, wycinki prasowe). Inne: folder prezentujący zespół.
	„Lidzianie”	Materiały z IV PFDZF (ankieta zespołu)
	„Mozyrzanka” (Mozyrz)	Materiały z XIV ŚFPZF (karta zgłoszenia, nagrania video)
	„Pińska Szlachta” (Pińsk)	Materiały z X ŚFPZF (karta zgłoszenia)
	Zespół Pieśni i Tańca „Raduńskie Słowiki” (Raduń)	Materiały przekazane przez kierownika zespołu, Franciszkę Gabis (charakterystyka zespołu, fotografie); materiały z III i IV PFDZF (listy członków, plan pobytu zespołu)
Kazachstan	Grupa Wokalna „Skowronki”	Materiały z XII ŚFPZF (karta zgłoszenia)
	Zespół Pieśni i Tańca „Stepowe kwiaty”/ „Ulubione Kwiaty” (Karaganda)	Materiały z X ŚFPZF (wykaz członków, karta zgłoszenia)
Litwa	Polski Zespół Folklorystyczny „Kotwica” (Kowno)	Materiały z XI ŚFPZF (karta zgłoszenia, wykaz członków)
	Dziecięcy Zespół Tańca „100 Uśmiechów”	Materiały z V PFDZF (ankieta zespołu, lista meldunkowa, wykaz członków; inne: folder zespołu, wykaz nagród)

¹² Stan na 23 maja 2017 r. Brak adnotacji o proveniencji materiałów oznacza, że zostały one przekazane przez Rzeszowski Oddział Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”.

	Szkolny Zespół Ludowy „Świtezianka” (Wilno)	Materiały z II PFDZF (wykaz członków); inne: charakterystyka zespołu
	Polski Ludowo-Folklorystyczny Zespół „Troczenie”	Materiały z X ŚFPZF (wykaz członków, karta zgłoszenia, lista meldunkowa, ankieta <i>Polskie zespoły artystyczne w świecie</i>)
	Szkolny Zespół Ludowy „Truskaweczka”	Materiały z IV PFDZF (plan pobytu zespołu); inne: korespondencja
	Polski Zespół Ludowy Pieśni i Tańca „Wileńszczyzna”	Materiały z IX, XII, XIII ŚFPZF (wycinki prasowe, lista meldunkowa, ankieta, karta zgłoszenia, lista członków); inne: wycinki prasowe, foldery zespołu.
	Zespół Pieśni i Tańca „Wilnia” (Wilno)	Materiały z IX, XI, XII, XIII, XIV ŚFPZF (karty zgłoszenia, ankiety, listy meldunkowe, nagrania występów); inne: fotografie, wycinki prasowe, foldery zespołu
	Zespół Tańca Ludowego „Zgoda”	Materiały z II, III, IV, V PFDZF (listy członków, lista meldunkowa, karta zgłoszenia, plan pobytu); materiały z XII, XIII, XIV ŚFPZF (karty zgłoszenia, listy meldunkowe, wykazy członków); inne: wycinki prasowe, fotografie, charakterystyka zespołu).
Łotwa	„Ryskie Promyki”	Materiały z II i III PFDZF (lista członków, ankieta zespołu, charakterystyka zespołu)
	Zespół Tańca Ludowego „Kukuleczka” (Daugavpils)	Materiały z IV i V PFDZF (lista meldunkowa, lista członków, ankieta zespołu); materiały z XIV ŚFPZF (korespondencja, lista meldunkowa, karta zgłoszenia, nagrania występów); inne: charakterystyka zespołu
Rosja	Polonijny Zespół Folklorystyczny „Gaik” (Petersburg)	Materiały z II, III, V PFDZF (listy członków, ankiety zespołu, plan pobytu, lista meldunkowa); materiały z IX, X, XI ŚFPZF (listy meldunkowe, ankiety, karta zgłoszenia); inne: charakterystyka zespołu, foldery zespołu.
	Zespół „Kwiat Paproci” (Tiumeń)	Inne: druki ulotne
	Zespół Folklorystyczny „Mozaika Polska” (Nowosybirsk)	Inne: korespondencja
	Zespół Folklorystyczny „Słowianeczka” (Wołgograd)	Inne: korespondencja
	„Stokrotki” (Krasnojarsk)	Inne: korespondencja

	Zespół „Syberyjski Krakowiak”	Materiały z XII, XIII, XIV ŚFPZF (wycinki prasowe, listy meldunkowe, listy członków, karty zgłoszenia, nagrania występów); inne: fotografie, foldery zespołu, charakterystyka zespołu.
	„Wołgoriata” (Wołgograd)	Materiały z XII ŚFPZF (karta zgłoszenia); inne: korespondencja, informacja o zespole
Ukraina	„Biały Gołąb” (Nowograd Wołyński)	Inne: korespondencja
	Polski Teatr Ludowy we Lwowie	Inne: wydawnictwo własne teatru
	Zespół „Jarzębina”	Materiały z IX ŚFPZF (lista meldunkowa)
	Folklorystyczny Zespół „Jaskółki”	Materiały z XI ŚFPZF (karta zgłoszenia, lista członków)
	Dziecięcy Zespół Wokalny „Kolorowe Ptaszki” (Wołodarsk Wołyński)	Inne: korespondencja
	Młodzieżowy Zespół Tańca „Koroliski” (Żytomierz)	Materiały z II, III PFDZF (listy członków); materiały z XII, XIII ŚFPZF (karty zgłoszenia, lista członków, lista meldunkowa)
	Zespół „Krzemieńskie Barwinki” (Krzemieńce)	Materiały z XI, XIII, XIV ŚFPZF (karty zgłoszenia, listy meldunkowe, lista członków, nagrania występów); inne: fotografie.
	Polski Zespół Pieśni i Tańca „Lwowiacy” (Lwów)	Materiały z IX, X, XI, XII, XIII ŚFPZF (karty zgłoszenia, listy meldunkowe, ankiety); inne: charakterystyka zespołu.
	Wzorowy Dziecięcy Zespół Polskiej Pieśni i Tańca „Podolskie Małwy” (Gniwań)	Materiały z V PFDZF (lista meldunkowa, karta zgłoszenia, lista członków)
	Folklorystyczny Zespół „Polanie znad Dniepru” (Kijów)	Materiały z XIII, XIV ŚFPZF (karty zgłoszenia, lista członków, nagrania występów)
	Zespół Pieśni i Tańca „Szkielko” (Marianówek)	Inne: wycinek prasowy
	Dziecięcy Zespół Pieśni i Tańca „Tęcza” (Gródek Podolski)	Materiały z II, IV PFDZF (plan pobytu, charakterystyka zespołu)
	Folklorystyczny Polonijny Zespół Górali Czadeckich „Wianeczek” (Piotrowce Dolne)	Materiały z X, XII ŚFPZF (listy meldunkowe, korespondencja, ankiety, karta zgłoszenia)
	Chór „Wołyńskie Słowiki”	Inne: charakterystyka zespołu
Chór „Wołyń” Towarzystwa Kultury Polskiej im. T. Kościuszki	Inne: charakterystyka zespołu	

Cennymi materiałami są również nagrania z występów lub prób w krajach zamieszkania, przesłane przez zespoły organizatorom festiwali. W zbiorach Centrum znajdują się materiały audiowizualne przekazane w 2008 r. (XIV ŚFPZF). Należy wskazać wreszcie na badania ankietowe prowadzone przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” podczas IX i X ŚFPZF. Ankieta z 1993 r. dotyczyła satysfakcji uczestników IX ŚFPZF. Zachowało się 13 formularzy wypełnionych przez członków trzech grup („Wilia” i „Wileńszczyzna” z Litwy, „Gaik” z Rosji; zob. Aneks, ilustracja 5). Zdekompletowanie materiałów nie pozwala na generalizowanie wyników tego badania. Mimo tego, nawet tak fragmentaryczne dane o charakterze jakościowym odnośnie do nastrojów, oczekiwań i znaczenia, jakiego uczestnicy festiwalu nadawali tej imprezie. Za szczególną korzyść uznawali nie tylko sposobność do doskonalenia i zaprezentowania swoich umiejętności, ale również możliwość samego przebywania w Polsce. Najczęściej pojawiającym się postulatem było życzenie zapewnienia większej ilości czasu wolnego celem rozwijania kontaktów z przedstawicielami Polonii z innych krajów¹³.

Kwestionariusz z 1996 r. zatytułowano *Polskie Zespoły Artystyczne w Świecie* (zob. Aneks, ilustracja 6). Miał na celu uaktualnienie danych teleadresowych i stanu wiedzy na temat polonijnej aktywności kulturalnej. Zachowały się jedynie 2 formularze, uzupełnione przez przedstawicieli „Gaika” oraz „Troczań” (Litwa). Ankieta zawierała 9 sekcji, w których pytano o adresy, historię zespołu, profil działalności artystycznej, skład, nagrody i wyróżnienia, czy współpracę z zespołami z Polski¹⁴. Centrum planuje powtórzenie podobnych badań wśród 40 zespołów – uczestników tegorocznego XVII ŚFPZF, które posłużą do opracowania jakościowego obrazu działalności artystycznej Polonii i uchwycenia uwarunkowań życia organizacyjnego.

Należy wskazać, że w przypadku określonych zespołów materiały pozwalają odtworzyć ich historię w miarę kompletnie, a w przypadku innych mamy do czynienia ze szczątkowymi informacjami. Toteż konieczne jest prowadzenie prac nad poszerzeniem zasobu posiadanego przez Centrum. Obecnie działalność badawcza i archiwalna Centrum profilowana jest w kierunku badań nad ruchem artystycznym środowisk polonijnych. Wynika to, z jednej strony, ze specyfiki zgromadzonych już zbiorów, z drugiej z faktu, iż tematyka ta nie doczekała się dotychczas kompleksowych opracowań¹⁵. Należy przy tym podkreślić, że polonijne zespoły artystyczne

¹³ Archiwum CBnPiPbŚ UR, ZD-100, IX ŚFPZF. Ankiety Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” – „Wileńszczyzna”, „Wilia”, „Gaik”, bp.

¹⁴ Archiwum CBnPiPbŚ UR, ZD-110, X ŚFPZF. Ankiety Polskie Zespoły Artystyczne w Świecie, bp.

¹⁵ Dotychczasowe prace nad omawianym zagadnieniem miały przede wszystkim charakter wycinkowy i z rzadka tylko podejmowały próbę zbadania całości polonijnego ruchu artystycznego. Zwykle w zakresie terytorialnym ograniczały się do jednego państwa. Pośród nich na szczególną uwagę zasługuje składający się z dwóch części artykuł Agnieszki Grędzik-Radziak na temat polonijnych zespołów artystycznych działających na terenie współczesnej Białorusi, A. Grędzik-Radziak, *Polskie zespoły i chóry na współczesnej Białorusi (po 1989 r.)*. *Geneza, działalność, dorobek, problemy, perspektywy*. Cz. 1, *Studia Polonijne* 29 (2008), 237–261; Cz. 2, *Studia Polonijne* 31 (2010), 5–24. Wartościowa jest też praca Katarzyny Stukus, koncentrująca się na współczesnej działalności kulturalnej Polaków na Wileńszczyźnie. Za jej sprawą szczegółowych opracowań o charakterze historycznym doczekały się trzy

odgrywają niebagatelną rolę w integracji środowisk polskich za granicami kraju. Wiążą je z ojczyzną i motywują do zainteresowania się polską kulturą. Stanowią one istotny nośnik wartości narodowych, są jednocześnie świadectwem odradzania się polskości i pozwalają na kultywowanie oraz propagowanie rodzimej kultury i tradycji w krajach zamieszkania¹⁶. Nierzadko trudne warunki ich funkcjonowania wzbudzają obawy o zachowanie ich spuścizny i informacji o ich aktywności. W istocie wskazana problematyka jest mało przestudiowana, a wiedzę o niej można czerpać przede wszystkim z bezpośrednich kontaktów i wydawnictw firmowanych przez organizacje, których działalność ukierunkowana jest na wpieranie działalności artystycznej Polonii, a także przez nawiązanie relacji ze środowiskami polonijnymi.

4. KONKLUZJA

Brakuje nie tylko całościowego opracowania, ale również kompleksowego zbioru źródeł dotyczącego działalności kulturalnej polonijnych środowisk artystycznych. Ambicją Centrum jest wypełnienie tej luki. Obecnie prowadzone są prace mające na celu zgromadzenie możliwie szerokiego zasobu źródłowego dziejów polonijnych zespołów artystycznych. Przebiegają one dwutorowo. Ich część realizowana jest we współpracy z Rzeszowskim Oddziałem Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, które, będąc organizatorem tegorocznego XVII Światowego Festiwalu Polonijnych Zespołów Folklorystycznych, rozesłało do jego uczestników, przygotowane przez Centrum, zaproszenia do podzielenia się materiałami obrazującymi ich historię i dorobek. Zostaną one przejęte w trakcie Festiwalu. Będzie w nim uczestniczyć 8 zespołów z krajów byłego ZSRR (2 z Białorusi, 2 z Litwy, 1 z Mołdawii, 2 z Rosji, 1 z Ukrainy)¹⁷. Równoległe Centrum tworzy bazę teleadresową zespołów poprzez kwerendę stron internetowych. Pozyskiwane dane są weryfikowane poprzez próby nawiązania

działające tam zespoły pieśni i tańca: „Wilnia”, „Wileńszczyzna” oraz „Zgoda”, K. Stukus, *Dzieje kulturalne Polaków w Wilnie w latach 1991–2004*, rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. UR dr hab. Andrzeja Bonusiaka, Wydział Socjologiczno-Historyczny Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2015, maszynopis. Co się tyczy prób bardziej kompleksowych badań nad polonijnym ruchem artystycznym, należy wskazać na dokonania Andrzeja Pasternaka, który zajmował się wpływem polonijnych zespołów folklorystycznych na rozwój kultury i języka polskiego w krajach zamieszkania, A. Pasternak, *Funkcjonowanie kultury i języka polskiego w środowiskach polonijnych (studium badań na VII ŚFPZF)*, Informator ..., dz.cyt., 23–30. Odnotować należy także badanie ankietowe na temat aktywności kulturalnej Polonii przeprowadzonego przez Kamila Waisa, K. Wais, *Aktywność kulturalna Polonii. Raport z internetowego badania ankietowego, przeprowadzonego w 2010 roku na zlecenie Rzeszowskiego Oddziału Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”*, w: *Aktywność kulturalna Polonii. Materiały z Forum Polonijnych Przedstawicieli Kultury i Ruchu Artystycznego*, red. L. Wais, Rzeszów 2010, 93–146.

¹⁶ A. Grędzik-Radziak, *Polskie zespoły i chóry na współczesnej Białorusi (po 1989 r.)*. *Geneza, działalność, dorobek, problemy, perspektywy*. Cz. 2..., dz.cyt., 21; M. Kijewska-Trembecka, *Kultura skupisk polonijnych – III sympozjum naukowe, Warszawa, 12–13 maja 1988 r.*, Przegląd Polonijny 4 (1989), 105.

¹⁷ Komunikat z I konferencji prasowej dotyczącej XVII ŚFPZF z 12 kwietnia 2017 r., maszynopis w zbiorach CBnPiPnŚ UR.

korespondencji za pośrednictwem poczty elektronicznej. Na każdy uzyskany adres przesłane jest zaproszenie do współpracy poprzez przekazywanie materiałów dokumentujących historię i dorobek zespołu oraz przygotowanie i nadesłanie wspomnień z aktywności w zespole przez poszczególnych członków i kierowników – kopii lub oryginałów, pocztą tradycyjną lub elektroniczną. Odnośnie do terenów, będących przedmiotem zainteresowania niniejszej konferencji, ustalono adresy 9 grup funkcjonujących w czterech państwach: Białorusi (2 zespoły), Litwie (3 zespoły), Łotwie (1 zespół) i Ukrainie (3 zespoły). W trakcie dotychczasowych działań zidentyfikowano dwie główne trudności. Pierwsza wiąże się z brakiem kompleksowej bazy zawierającej informacje o polonijnych zespołach artystycznych funkcjonujących w poszczególnych krajach. Brakuje też danych adresowych¹⁸. Niekiedy informacje z tego zakresu są zdezaktualizowane. Toteż możliwe jest dotarcie tylko do tych podmiotów, które prowadzą własne strony internetowe oraz mają konta na portalach społecznościowych. Druga przeszkoda wynika ze wspomnianych powyżej trudnych warunków materialnych, w których znajdują się polonijne środowiska twórcze. Prowadzą one aktywność bazującą na społecznej i nieodpłatnej działalności członków. W trakcie prowadzonej dotychczas korespondencji, jeden z zespołów, jakkolwiek wyraził chęć przekazania swych zbiorów, zasygnalizował również niemożność dokonania tego własnymi siłami – przez wzgląd na brak odpowiedniego sprzętu, jak i osób, które mogłyby przygotować materiały do przekazania. Niemniej jednak do tej pory udało się przejść kopie materiałów od dwóch zespołów funkcjonujących obecnie na Białorusi – Polonijnego Zespołu Pieśni i Tańca „Chabry” i Zespołu Tanecznego „Raduńskie Słowiki”. W perspektywie zgromadzone w powyższy sposób materiały mają stać się podstawą opracowania encyklopedii polonijnych zespołów artystycznych, prezentującej zarówno poszczególne grupy, jak i osoby zaangażowane w ich działalność.

¹⁸ Na podobne trudności zwracał uwagę K. Wais, dz.cyt., 94–95.

4. ANEKS

Ilustracja 1. Okładka „Magazynu Polskiego na Uchodźstwie” 2005, nr 1

Źródło: Archiwum CBNPiPnŚ UR, ZD-714, Prasa Polonijna

Ilustracja 2. Pierwsza strona czasopisma „Rodacy” 1998, nr 2

Źródło: Archiwum CBNPiPnŚ UR, ZD-712, Prasa Polonijna

Ilustracja 3. Pierwsza strona „Biuletynu Prasowego Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną «Polonia»” 1988, nr 25

Spis treści

I..I..B..E..O..F..P..A..S..J..G	Str.
Prosto z Polski	1
Życie kulturalne	1
Świat i Polska	4
Kronika Polonijna	9
Przebieg sportowy	7
Wędrówki po kraju	12
Panorama Polonii	14
I..I..A..R..T..Y..E..W..I..Y	
Ewa Owełany - Prąd Międzynarodowym Kongresem Chirurgów w Krakowie	1
Wojciech Morawski - Eugeniusz Kwiatkowski (z cyklu "Współtwórcy II Rzeczypospolitej")	3
I..I..B..O..K..U..B..E..P..A..S..J..G	
Sprawozdanie Fundacji Charytatywnej Kongresu Polonii Amerykańskiej za rok 1987 (cz. 1)	1

Biuletyn Prasowy
Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia”

Źródło: Archiwum CBNPiPnŚ UR, ZD-713, Prasa Polonijna

Ilustracja 4. Okładka „Magazynu Festiwalowego”, 24-31 lipca 1993

Źródło: Archiwum CBNPiPnŚ UR, ZD-712, Prasa Polonijna

Ilustracja 5. Pierwsza strona ankiety Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” przeprowadzonej w trakcie IX ŚFPZF w 1993 r.

STOWARZYSZENIE
WSPÓLNOTA POLSKA
00-322 Warszawa, Krakowskie Przedmieście 64
tel.: 635-04-40, ttx: 828564 pl, fax: 26-87-75
Konto: Bank Gdański IV O/Warszawa nr 300009-18773-132

Warszawa, lipiec 1993.

Szanowni Państwo!
Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” zwraca się z serdeczną prośbą o wzięcie udziału w naszej ankiecie na temat imprez organizowanych w Polsce przez Stowarzyszenie. Przekazując tę ankietę do Państwa rąk pragniemy zapoznać się z Państwa opinią o IX Światowym Festiwalu Polonijnych Zespołów Folklorystycznych oraz tego typu imprezach w ogóle. Państwa odpowiedzi przyczynią się do lepszego opracowania naszej oferty programowej w przyszłości. Z szczerą dziękujemy za współpracę.
Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”

ANKIETA
STOWARZYSZENIA
"WSPÓLNOTA POLSKA"

IX Światowy Festiwal Polonijnych
Zespołów Folklorystycznych

24 linca - 1 sierpnia 1993

KRAJ stałego zamieszkania :
..... *Litwa*

Nazwa zespołu , z którym Pani/Pan uczestniczy w Festiwalu?
..... *Wieloszczycznia*

Miejscowość, w której zespół istnieje :
..... *Wilno*

Źródło: Archiwum CBnPpNŚ UR, ZD-100,
IX ŚFPZF

Ilustracja 6. Pierwsza strona ankiety Polskie zespoły artystyczne w świecie, przeprowadzonej w trakcie X ŚFPZF w 1996 r.

STOWARZYSZENIE
"WSPÓLNOTA POLSKA"

00-322 Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście
tel.: 635-04-40, ttx: 828564 pl, fax: 26-87-75, 26-87-76
Konto: Bank Gdański IV O/Warszawa nr 300009-18773-132

Szanowni Państwo,

W związku z przygotowaniem do X Światowego Festiwalu Polonijnych Zespołów Folklorystycznych w 1996 roku Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” zwraca się z serdeczną prośbą o wypełnienie ankiety „Polskie zespoły artystyczne w świecie”, która pozwoli nam na uaktualnienie wiedzy oraz skompletowanie listy adresowej zespołów polonijnych w świecie.

**POLSKIE ZESPOŁY ARTYSTYCZNE
W ŚWIECIE**

KRAJ: *Litwa*

Nazwa zespołu w Języku polskim:
..... *Polski Ludowo-Folklorystyczny Zespół "Prochów"*

Nazwa zespołu w Języku oryginalnym:
..... *Lenka folklorinis ansamblis "Prochov"*

Źródło: Archiwum CBnPpNŚ UR, ZD-110,
X ŚFPZF

BIBLIOGRAFIA

Archiwum CBnPiPnŚ UR

Katalog materiałów Centrum Dokumentacji Polonijnego Ruchu Artystycznego.
Polonijne Festiwale Dziecięcych Zespołów Folklorystycznych.
Polonijne zespoły Artystyczne.
Prasa polonijna.
Światowe Festiwale Polonijnych Zespołów Folklorystycznych.

Opracowania

- Ćwik W., *Do naszych czytelników*, Informator Centrum Dokumentacji Polonijnego Ruchu Artystycznego (1989) 3–7.
- Grędzik-Radziak A., *Polskie zespoły i chóry na współczesnej Białorusi (po 1989 r.). Geneza, działalność, dorobek, problemy, perspektywy*, cz. 1, *Studia Polonijne* 29 (2008), 237–261.
- Grędzik-Radziak A., *Polskie zespoły i chóry na współczesnej Białorusi (po 1989 r.). Geneza, działalność, dorobek, problemy, perspektywy*, cz. 2, *Studia Polonijne* 31 (2010), 5–24.
- Nitschke B., *Działalność Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” wobec polskiej emigracji w latach 1955–1970*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K: Politologia* XIX (2012) 1, 159–185.
- Wais K., *Aktywność kulturalna Polonii. Raport z internetowego badania ankietowego, przeprowadzonego w 2010 roku na zlecenie Rzeszowskiego Oddziału Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”*, w: *Aktywność kulturalna Polonii. Materiały z Forum Polonijnych Przedstawicieli Kultury i Ruchu Artystycznego*, red. L. Wais, Rzeszów: Rzeszowski Oddział Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” 2010, 93–144.

Netografia

- 10 lat działalności Związku Polaków na Białorusi w warunkach nieuznawania przez władze białoruskie*, 1. http://biblioteka.wspolnotapolska.org.pl/assets/uploads/wystawy/69fe6-wystawa_10lat_zpb_cala.pdf
<http://www.rodacynasyberii.pl/teksty/1/o-nas/10/1/o-gazecie>

POLISH DIASPORA ISSUES IN POST-SOVIET COUNTRIES IN RESOURCES AND PROJECTS OF THE UNIVERSITY OF RZESZÓW RESEARCH CENTRE ON POLISH DIASPORA AND POLES IN THE WORLD

Summary

The article is published for information and it is a guide book about the resources the University of Rzeszów Research Centre on Polish Diaspora and Poles in the World. It should be useful for researchers interested in Polish diaspora issues in post-Soviet countries. The aim of the article is the presentation of archival materials connected with that issue. It is composed of two parts. The first part contains the characteristics of the University of Rzeszów archival materials. The second part presents projects which were carried out by the Research Centre on Polish Diaspora and Poles in the World and which are related to the Polish diaspora in post-Soviet countries.

Key words: Polish Diaspora, culture, archival materials, folklore, University of Rzeszów

Nota o Autorce

Jolanta ŚLĘZAK-GOTKOWSKA – doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, politolog, pracownik Centrum Badań nad Polonią i Polakami Uniwersytetu Rzeszowskiego. Redaktor naczelna czasopisma naukowego doktorantów UR „Historic@”. Jej zainteresowania koncentrują się wokół satyry i karykatury prasowej oraz środowiska polskich karykaturzystów okresu powojennego. Autorka artykułów i monografii poświęconych tej tematyce, m.in.: *Konflikt bliskowschodni w okresie zimnej wojny w świetle karykatur ze „Szpilek” i „Muchy”* (2012); *Słownik karykaturzystów polskich II połowy XX wieku* (2013).

Kontakt e-mail: jslezak@ur.edu.pl

Footnotes

¹ Określenie „inne” oznacza, że nie udało się ustalić źródła pochodzenia materiałów. Przypuszcza się, że materiały zostały przekazane Rzeszowskiemu Oddziałowi Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” w związku z organizacją i/lub pobytem na festiwalach. Charakterystyki zespołów były przygotowywane przez sam zespół lub redakcje informatorów wydawanych przy okazji kolejnych festiwali.